

**"НАШ ДЕРЖАВНИЙ ЗДВИГ... СВОГО ЧАСУ ТАКИ ПРИНЕСЕ ВІДПОВІДНИЙ ПЛІД"
(ПЕРЕКЛАД СВЯТОГО ПИСЬМА: ІВАН ОГІЄНКО ТА ІВАН І ЮРІЙ ЛИПИ)**

У статті зроблено спробу сконцентрувати розпорошені по різних наукових розвідках відомості про подвиг усього життя видатного українського діяча, професора Івана Огієнка (митрополита Іларіона) – переклад українською мовою повного тексту Біблії; його контакти на цьому ґрунті з письменниками Іваном і Юрієм Липами; їхню допомогу в підготовці перекладу; його позитивне рецензування.

Великий український науковець і богослов ХХ ст. Іван Іванович Огієнко – митрополит Іларіон (1882 – 1972), – слідуючи настанові апостола Павла, виходив із постулату: "Людина розуміє Бога тільки в своєму національному переломленні, тільки в своїй національній уяві". Тому І. Огієнко вважав справою першорядного значення здійснити український переклад Біблії для її практичного використання в церковному повсякденні. Серед свого величезного інтелектуального спадку І. Огієнко залишив нащадкам перший повний український переклад Біблії, яким православна церква України користується й нині. Перед науковцями широкого спектру знань (лінгвістами, теологами, культурологами) стоїть і ще довго стоятиме проблема різнопланового вивчення цього огієнкового феномену.

Загальну характеристику перекладацького подвигу І. Огієнка подано у виданні "Митрополит Іларіон": "Ще в 1936 році він уклав угоду з Британським і Закордонним Біблійним Товариством про переклад Біблії на українську мову. Вже у 1937 році вийшов у Львові його переклад чотирьох Євангелій. В 1939 році надрукований у Варшаві його повний переклад Нового Заповіту із Псалтирем у додатку. Переклад усієї Біблії був закінчений І. Огієнком 11 липня 1940 р., але він не здав його до друку через початок воєнних подій. Видання огієнкової української Біблії здійснилося лише в 1962 році. Як автор першого наукового перекладу Біблії на українську мову, Іван Огієнко, вже будучи Митрополитом, був найменований Почесним Членом Британського й Закордонного Біблійного Товариства. Наукове і месійне значення проведеної Огієнком роботи з перекладу Біблії на українську мову важко переоцінити" [1: 26]. До наукового осмислення огієнкового перекладу Біблії в роки державної незалежності України долучилися такі відомі вчені, як М. Тимошик, В. Ляхощкий, Є. Сохацька, З. Тіменик, А. Трембіцький та ін., на праці яких ми спираємося.

У цій титанічній перекладацькій праці І. Огієнко мав однодумців і помічників, зв'язки з якими вивчені ще недостатньо. **Мета нашої розвідки** – висвітлити в цьому аспекті контакти митрополита з двома визначними постатями українського духовного руху, батьком і сином, Іваном Львовичем Липою (1865–1923) та Юрієм Івановичем Липою (1900–1944) у більш широкому контексті їхнього життя та діяльності.

Буремного й доленосного 1917 р. щойно створена Українська держава підбирала для свого функціонування управлінські кадри, уважно придивляючись до кожної особи й заглиблюючись у її світогляд і національно-політичні погляди. Таким чином посаду міністра віросповідань УНР від 4 січня по 14 червня 1919 р. обійняв І. Липа [2: 159]. Він заслужив таку честь і таку відповідальність усім своїм попереднім життям, з якого наведемо лише фрагменти, суттєві для нашої теми. І. Липа народився в Криму (в Керчі), там закінчив церковнопарафіальну школу при грецькій православній церкві, там же вчився в гімназії, опанував грецьку мову, щоб прилучило юнака до читання Нового заповіту в оригіналі; "українську мову, національну свідомість осягнув самотужки, перебуваючи щоліта в селі, спілкуючись із гуртком студентів-українців, читаючи Т. Шевченка, М. Драгоманова, І. Франка, українські видання з Галичини". І. Липа виступав у періодиці з оповіданнями та віршами, через які громадськість була знайома з його щирими релігійними поглядами... Тож шлях цієї творчої, національно спрямованої особистості до посади міністра УНР із релігійної проблематики був цілком закономірним [3: 26].

Що ж до І. Огієнка то він на час української національно-визвольної революції 1917–1920 рр., не отримавши фахової духовної освіти, все більшого й більшого авторитету набуває в українському суспільстві як діяч православ'я: він публікує у виданнях ледь не всієї тодішньої Російської імперії (Воронеж, Харків, Київ, Катеринослав, Варшава) і через це російською мовою праці "Отражение в литературе "Неба Нового" Иоанния Галатовскаго, юж.-рус. проповедника XVII в." (1912), "Проповеди Иоанния Галатовскаго" (1913), "Брусиловская Свято-Воскресенская замковая церковь", "Брусиловское церковное братство и его культурно-просветительная деятельность", "Отголоски современности и местные черты в "Ключе Разумения" Иоанния Галатовскаго, юж.-рус. проповедника XVII века" (1914) [4: 194–195]. 1917 року І. Огієнко разом із архієпископом Олексієм Доронницею

виробляє перший план діяльності Всеукраїнської церковної ради, має з архієпископом тривалі наради відносно дерусифікації Української церкви [5: 24]. А ось доволі драматичний епізод, описаний самим І. Огієнком зі свідченням непростих шляхів Івана Івановича до верхніх щаблів керівництва України в церковній царині: "1917. XII. Архієпископ Олексій Дородниця разом із двома впливовими членами київської Всеукраїнської Церковної Ради просить Голову Центральної Ради проф. М. Грушевського призначити І. Огієнка або кого іншого Генеральним Секретарем Сповідань. Проф. Грушевський відповів: Обійдемося і без попів". А хаос у церковних справах, полишених без українського проводу, все збільшується" [5: 24-25]. Активна церковна та релігійозна діяльність І. Огієнка все ж таки привели його, на той час ректора Кам'янець-Подільського університету, пізніше, в 1919 р., на посаду міністра ісповідань УНР [5: 65-105].

Можна з великою долею вірогідності припустити, що в 1917 р. обидва Івани – Липа та Огієнко – мали світоглядні контакти. А в 1919-1920 рр. ці контакти стали неспростовними, бо в той час йшлося про спадковість у керівництві духовним життям України:

"Назрівала і проблема релігійна. Відродження автокефального устрою українського православ'я, статус парафій Московського патріархату, становище й ще невіроблені права для римо-католицького духовенства та багато іншого нерозв'язаного мало лягти на плечі нового штату Міністерства сповідань. Тут ситуація диктувала своє: потрібна була не лишень високоавторитетна особа, а й людина центристських переконань. До призначення Огієнкової кандидатури вже від весни 1918-го був нагромаджений певний досвід у цій справі. І. Липа, В. Зінківський, М. Воронович, О. Лотоцький залишили по собі те, що треба було розвинути в ще складніших умовах 1919-1920 рр., коли визрівала реальна загроза самому існуванню української держави. Тож і від Директорії багато залежало на міжконфесійній ситуації.

Нарешті Директорія УНР "у порозумінні з організованим громадянством українським призначила міністром сповідань ректора Івана Огієнка" [4: 23].

Особисто І. Огієнко, міністр освіти, та І. Липа, міністр культів, познайомилися 6 січня 1919 р. на засіданні Ради Міністрів УНР: обоє брали активну участь в організації Свята Соборності України в Києві 22 січня того ж року [6: 253].

До речі, під час ректорства І. Огієнка в Кам'янець-Подільському університеті серед його викладачів був і І. Липа [7: 291]. У цей час трапився й досить драматичний епізод, засвідчений самим І. Огієнком: "1919. VIII. З наказу Міністра Внутрішніх Справ Іс. Мазепи зроблено поліцейний трус в Університеті (шукано Ів. Липи...). Коли поліція зайшла вночі до помешкання Ректора Огієнка, її рішуче випросив член Директорії Ф. Швець, щоб жив у цім помешканні. Професорська Рада винесла писаний протест проти цього безпідставного трусу (це перше втручання поліції на територію Університету). Міністер Іс. Мазепа вибачалася за непорозуміння" [5: 62-63]. А оскільки в цей же час І. Огієнко був і міністром ісповідань і головноуповноваженим уряду УНР, то він у міністерських справах не забував і про авторитет свого попередника: "1919. Листопад. Міністер Огієнко створив Раду Головноуповноваженого Уряду УНР. До цієї Ради входили Голови або представники від усіх українських партій, а саме: ...б. Міністер Іван Липа... 1919. XI. Предложення Головноуповноваженого п. п.: М. А. Корчинському, І. І. Кобзі та І. Л. Липі стати товаришами Головноуповноваженого, бо йому самому тяжко працювати" [5: 77, 78]. Саме тоді, як міністр віросповідань, І. Огієнко 1 грудня 1919 р. створив Комісію для перекладу Святого Письма українською мовою при богословському факультеті Кам'янець-Подільського університету, й до її складу увійшов І. Липа [8: 276].

1921 та 1922 рр. були часом важких випробувань для уряду УНР і для конкретних урядовців – чинних і колишніх. Більшовицька перемога в Наддніпрянській Україні змусила Директорію емігрувати до Польщі в її тодішніх межах, включаючи Наддніпрянську Україну. В 1921 р. І. Огієнко, ще будучи міністром в екзилі, запропонував І. Липі написати "Начерк утворення Українського Священного Синоду" [2: 247].

Невдовзі І. Огієнко з сім'єю опинився у Львові, але проблеми з житлом, його найманням та оплатою призвели до того, що замешкав він у підкарпатських Винниках біля Львова – і доля розпорядилася так, що там же, на тій самій вулиці, перед приїздом Огієнків оселився й І. Липа з сім'єю [4: 33]. Зрозуміло, що спільні поневіряння, підсилені спільною в нещодавньому часі діяльністю та можливістю постійно спілкуватися ще більше зблизили двох визначних українців. Іван Липа разом із сином Юрієм брав участь і в матеріально-фінансовій допомозі бідуючій родині професора Івана Огієнка, який тоді не мав постійної роботи й заробітку [4: 34]. "Вони довго розмовляли про причини, щоб не дали змоги збудувати самостійну Україну. Головною темою їх політичних розмов була тема майбутнього України. Будучи оптимістом, І. Липа доводив І. Огієнкові немарність національного здвигу 1917 - 1919 рр." [6: 255]. І. Огієнко пізніше згадував пророчі слова І. Липи: "Українського духа, ідею української самостійності, думку про незалежну Українську державу... ми таки глибоко зацпили не тільки сучасним українцям, але й наступним поколінням на яких сто літ. Наш державний здвиг негасимим вогнем запалить усі живі українські душі і свого часу

таки принесе відповідний плід. Помремо ми, але святий огонь, що його ми сміливо запалили, уже ніколи не погасить. Це те, що переживе нас і створить найрозкішніші легенди в Україні..." [6: 255].

І. Липа невдовзі помер від раку шлунку буквально на руках І. Огієнка [9: 116] і був похований у тих же Винниках. Перед смертю написав сповідальні поетичні рядки: "Відавали тіло, відавали душу. За свою Україну помирати мушу". У своєму варшавському часописі "Наша культура" за 1937 р. (книга 8–9) І. Огієнко видрукував 14-сторінкову статтю-спогад про останні п'ять років спілкування "Світлій пам'яті Івана Липи. 1919–1923" [4: 203]; Іван Іванович у цій публікації писав про свого покійного друга, що він "не раз допомагав мені... своєю цінною порадою в моїй тяжкій ситуації" [6: 254]. У цьому ж часописі було вміщено й фото Івана Липи [10: 197].

Але І. Огієнкові судилося мати зв'язки з ще одним Липою – Юрієм, сином Івана, побіжно вже згаданим вище. Юрій успадкував од батька і українськість світогляду, і нахил до християнської проблематики, і письменницький хист, і навіть вищу медичну освіту (він і загинув від рук радянських енкаведистів як лікар УПА). Про письменницькі успіхи Юрія схвально писали відомі, авторитетні сучасники – товариші по еміграції, зокрема поети Євген Маланюк, Ярослав Дригинич [11: 274, 277]. Під час громадянської війни юнак служив у лавах морської піхоти УНР [9: 117]. Особисте знайомство І. Огієнка з родиною Липів сприяло тому, що за часів ректорства Івана Івановича в Кам'янець-Подільському університеті навчався і Юрій, а оскільки там з безпосередньою участю ректора видавалися науково-популярні місячники "Нове життя" та "Нова думка", то не дивно, що на їхніх сторінках уперше з'явилися друком твори Юрія [7: 291; 12: 22]; Юрій був навіть редактором "Нової думки" [10: 75]. Відтак – вигнання (Тарнів, Львів-Винники). Батько, вмираючи, просив І. Огієнка бути Юрієві опікуном, і це опікунство, вочевидь, здійснювалося [6: 255].

Ю. Липа не прийняв душею і всією своєю творчістю більшовицького терору в материковій Україні, гнівно і з жахом пишучи про те, що "землю червоні вкривають калюжі"; "Одне святеє в світі – кров людей хоробрих". Він встиг видати поетичні збірки "Світлість", "Суворість", "Вірую", трьохтомник оповідань "Нотатник" [13: 36, 40–42]. Під час Другої світової війни Ю. Липа знаходився в окупованому гітлерівцями Львові, беручи участь у культурному українському житті, зокрема в літературно-мистецьких вечорах. Не втратили й нині актуальності та вражають глибиною думки і прозорливістю такі праці Юрія, як "Бій за українську літературу" (есеїстичний збірник), "Українська доба" (1936), "Українська раса" (1937), "Призначення України" (1938 – тут згадується І. Огієнко як міністр УНР і як поборник ідеї автокефалії УПЦ) [6: 256]), "Чорноморська доктрина" (1940), "Розподіл Росії" (1941), до яких варто додати ще історичний роман "Козаки в Московії" [9: 117; 6: 256]. І коли він відчув, що зможе в лавах УПА принести користь рідному краю, то без вагань пішов лікарем до воїнів-патріотів і загинув героєм, передрікши: "Я умру не своєю смертю, а страшною..." [9: 117–118].

Між І. Огієнком та Ю. Липою було (як колись і з І. Липою) повне віроповідне порозуміння; як данина цьому, під однією обкладинкою вже в незалежній Україні поруч із релігійними поезіями І. Огієнка вміщено поезії Ю. Липи: "Ось лица всіх до тебе, Боже, звертаються в молитві й ждуть..."; "Предивне чудо живе навколо, і зміст його є Бог..."; "Щоб знову міць була і серце знов тремтіло, – Благословен еси! – довічно славмо Бога" [14: 120]. Тому, коли з ініціативи І. Огієнка восени 1939 р. у Варшаві була зорганізована Українська церковна рада (статус її, зважаючи на окупацію Польщі нацистами та їхнє насторожене ставлення до слов'янського духовного життя, був майже нелегальним), то до її складу увійшов і Юрій Липа [4: 41]. Він читав рукописний переклад Нового Заповіту перед затвердженням його спеціальною комісією і схвально оцінював Огієнкову методологію перекладів культових текстів та її практичне втілення: "Кожне слово чи речення перевірене не тільки за оригіналом, але й за кращими сучасними перекладами. Але не тільки ця пильна вірність оригіналові характеризує переклад. Є в нім дивна ясність думки та простота вислову... Переклад Огієнка звучить чисто й маєстатично. Та величавість, що випливає з його глибокої простоти, вирізняє цей переклад від усіх інших українських перекладів" (опубліковано 1939 р. в часописі "Рідна мова", передруковано 1958 р. в іншому Огієнковому журналі "Віра й культура") [6: 256; 7: 259]; "Від цільності душі походить і цільність мови... й устійненість, виразність, дозрілість і певність пов'язання" [4: 66].

Коли 1944 року митрополит Іларіон (Іван Огієнко) у зв'язку з наближенням радянських військ до Польщі, де знаходилася митрополія Української православної церкви, готувався до евакуації й передав Варшавській публічній бібліотеці свою 12-тисячну книгозбірню, то серед цього книжкового багатства були й видання творів Івана та Юрія Липів [2: 373]. У листі науковця В. Дубровського до І. Огієнка від 10 грудня 1946 р. митрополит прочитав про Ю. Липу як про поета з помітними символічно-містичними мотивами у творчості [15: 142].

...Повільно, потроху, але батько й син Липи, як і Іван Огієнко, повертаються з-за кордону та з-під радянських заборон у рідну для них уже незалежну Україну. В журналах можна прочитати окремі твори І. Липи й розповіді про нього [3]. Деякі знакові твори Ю. Липи дійшли до сучасного читача в

нових виданнях – зокрема, пророчі політичні дослідження "Призначення України" (1992) та "Розподіл Росії" (1995) – остання з передмовою О. Гриніва "Передбачення глобального масштабу" [11: 284; 16: 229]; передові вчителі включають творчість Ю. Липи у програму вивчення сучасної української літератури [13: 36-43].

Таким чином, можна зробити висновок, що у своїй грандіозній перекладацькій діяльності І. Огієнко (Іларіон) користувався підтримкою однодумців. Ми розглянули серед останніх лише двох. У подальших розвідках з даної проблеми варто вивчити роль таких симпатиків І. Огієнка і фахівців у сфері перекладу, як В. Самійленко, Л. Старицька-Черняхівська та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Митрополит Іларіон. – Львів, 1993. – 80 с.
2. Ляхощкий В. Тільки книжка принесе волю українському народові... : книга, бібліотека, архів у житті та діяльності Івана Огієнка (митрополита Іларіона) / Володимир Ляхощкий. – Київ : Видавництво імені Олени Теліги, 2000. – 664 с.
3. Один із "тарасівців" // Дзвін. – № 1. – 1990. – 26 с.
4. Тіменик З. Іван Огієнко (Митрополит Іларіон) / Зіновій Тіменик. – Львів, 1997. – 228 с.
5. Огієнко І. Моє життя : автобіографічна хронологічна канва / Іван Огієнко. – Житомир: Полісся, 2002. – 120 с.
6. Сохацька Є. Іван Огієнко у зв'язках з Іваном та Юрієм Липами / Євгенія Сохацька // Іван Огієнко і сучасна наука та освіта : науковий збірник (серія історична та філологічна). – Випуск VII. – Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. – 225 с.
7. Тимошик М. Лишусь навіки з чужиною... : митрополит Іларіон (Іван Огієнко) і українське відродження / Микола Тимошик. – Вінніпег-Київ : Український православний Собор Св. Покрови – Наша культура і наука, 2000. – 548 с.
8. Трембіцький А. М. Володимир Січинський про переклад Біблії Іваном Огієнком / А. М. Трембіцький // Іван Огієнко і сучасна наука та освіта : науковий збірник (серія історична та філологічна). – Випуск VII. – Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010 – 276 с.
9. Середницький Я. Батько і син / Ярослав Середницький // Дніпро. – №8–9. – 1992. – С. 117–118.
10. Ляхощкий В. Просвітитель : видавничо-редакційна діяльність Івана Огієнка (митрополита Іларіона) / Володимир Ляхощкий. – Київ : Видавництво імені Олени Теліги, 2000. – 528 с.
11. Качкан В. Хай святиться ім'я твоє : українознавство та пресологія (XIX – перша половина XX ст.) / Володимир Качкан. – Книга третя. – Львів : Фенікс, 1998. – 368 с.
12. Тимошик М. Невтомний сівач на українознавчій ниві / Микола Тимошик // Огієнко Іван. Історія українського друкарства. – Київ : Либідь, 1994. – 448 с.
13. Українська література. 11 клас : матеріали до уроків (Катерина Коваленко, Максим Балаклицький). – Харків : Торсінг, 2002. – 160 с.
14. Українська духовна поезія. XVII-XX ст. : антологія. – Київ, 1996. – 160 с.
15. Листування митрополита Іларіона (Огієнка). – Київ : Києво-Могилянська академія, 2006. – 568 с.
16. Енциклопедія українознавства для школярів і студентів. – Донецьк : Сталкер, 2001. – 496 с.

Матеріал надійшов до редакції 01.04. 2011 р.

Лецин М. А. "Наш государственный сдвиг... в свое время так принесет соответствующий плод" (перевод Святого Письма: Иван Огиенко, Иван и Юрий Липы).

В статье сделана попытка сконцентрировать разбросанные по разным научным исследованиям данные о подвиге всей жизни выдающегося украинского деятеля, профессора Ивана Огиенко (митрополита Илариона) – переводе на украинский язык полного текста Библии; его контакты на этой почве с писателями Иваном и Юрием Липами; их помощи в подготовке перевода и его положительном рецензировании.

Letskin M. A. "Our State Change... Will Bring Afterwards Nevertheless the Corresponding Fruit"(the translation of Holy Letter: Ivan Ohienko, Ivan and Yuriy Lypa).

The article attempts to concentrate the facts dispersed in diverse scientific investigations about the exploit of all life of the eminent Ukrainian figure – professor Ivan Ohienko (church leader Illarion) – the Ukrainian translation of the complete text of the Bible and about his contacts on this ground with the writers Ivan and Yuriy Lypa, their help in the preparation of the translation and in positive criticizing.